

YUMUŞAMA DÖNEMİ

A) Yumuşama Dönemi Anlamı, Kökeni ve Ortaya Çıkışı

- Yumuşama, ayrıca, soğuk savaş döneminde Doğu-Batı ilişkilerinde çatışma ve gerginliğin azaldığı tarihsel bir dönemi tanımlamak için de kullanılmaktadır.
- 1962 Küba Bunalımı'ndan sonra ABD ile SSCB'nin nükleer bir savaşın eşiğinden dönmesi iki devleti birbirlerine karşı gerginliği azaltıcı ve daha yumuşak bir siyaset izlemeye yöneltmiştir.
- Yumuşama son olarak, "görüşmeler çağı" denilen günümüzün temel özelliği ve çağdaş gelişmelerin doğal bir sonucu olarak da değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, "globalleşen bir dünyada uluslararası sistemin parçalarını oluşturan birimlerin, yeryüzünün neresinde olursa olsun çıkabilecek çatışmalar ve uzun süren anlaşmazlıkların küresel bir savaşa yol açabileceğinin bilincinde olarak daha tedbirli ve belli kurallara uygun hareket etmeleri" biçiminde tanımlanmaktadır.
- Yumuşama terimi ilk olarak Soğuk Savaş döneminde kullanılmıştır ve bloklar arasında karşılıklı "söz düellosu" vasıtasıyla savaş tehlikesinin azalmasını ve komünist ile komünist olmayan devletler arasında siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik anlaşmaların sayılarındaki artışı ifade etmek için kullanılmıştır.

a) Yumuşama'nın Etkileri

- Yumuşama Dönemiyle beraber Doğu ve Batı Avrupa devletleri arasında AGİK Görüşmeleri başlamış ve ilişkiler güçlenmiştir.
- ABD, SSCB'ye karşı denge unsuru sağlamak amacıyla Çin'le ilişkilerini güçlendirmiştir.
- ABD ile SSCB arasında nükleer savaş tehlikesini azaltmak amacıyla SALT (Nükleer Silahları Sınırlandırma Görüşmeleri) Görüşmeleri başlamıştır.
- Doğu ve Batı blokları dışında "Üçüncü Dünya Ülkeleri" denilen ülkelerin katılımıyla "Bağlantısızlar Hareketi" ortaya çıkmıştır.

b) ABD'nin Pekin Ziyareti

- Çin'in dış politikası hem SSCB hem de "ABD emperyalizmine" karşı çıkmak ve Üçüncü Dünya ülkeleri ile işbirliği yapmak çizgisini izliyordu.
- Aynı zamanda Çin, güneyinde ABD, kuzey ve kuzeybatısında ise SSCB'nin tehdidi altındaydı. SSCB'nin artan tehditlerine karşı ABD, güvenlik strateji dengesini kurmak için, Sovyet Rusya'ya karşı Çin'i kullanmak istemiştir.
- 1971'de Başkan Nixon'un ulusal güvenlik danışmanı Henry Kissinger'in Çin'e yaptığı tarihi ziyaret, iki ülke ilişkilerinin normalleşmesinin ilk adımını oluşturdu. Başkan Nixon'un 21-28 Şubat 1972'de yaptığı ziyaret ise iki ülkenin diplomatik ilişkileri olmadığı bir ortamda gerçekleşti.

c) Stratejik Silahları Sınırlandırma Anlaşmaları (SALT Görüşmeleri) (1963-1979)

- Küba Bunalımı'nda ortaya çıkan nükleer problemin tehlikesinin anlaşılması üzerine, bir daha böyle bir problemle karşılaşmamak için ABD ve Rusya Stratejik Silahları Sınırlandırma Görüşmeleri 17 Kasım 1969'da Helsinki'de. (SALT-I) 26 Mayıs 1972 tarihli Moskova Anlaşması'nın yapılmasından altı ay sonra, 21 Kasım 1972'de Cenevre'de (SALT-II) olmak üzere iki ayrı görüşme yapılmış ve anlaşmalar imzalanmıştır.
- Daha sonra 1972 yılında Helsinki'de 35 devletin katılımıyla gerçekleşen **Zirve Konferansı**'nda aynı konuda görüşmeler yapılmış ve liderler; 1 Ağustos 1975 günü, uluslararası ilişkilerde temel barış ve işbirliğini kapsayan "Sonuç Belgesi"ni imzalamışlardır. Helsinki Konferansı'na katılan 35 devletin Dışişleri Bakanları, bu sonuç belgesi kararlarının sürekliliğini sağlamak

amacıyla 6-9 Eylül 1983 tarihleri arasında Madrid'de toplandılar. Bakanlar, hazırlanan "Sonuç Belgesi" üzerinde görüşmeler yaptılar ve belgeyi imzaladılar.

d) Helsinki Nihai Senedi (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı) (1975)

- Batı Almanya'nın Doğu Almanya'yı tanıyan SSCB dışındaki Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkilerini kesmesi ve II. Dünya Savaşı sonrasında Polonya ve Çekoslovakya ile arasında ortaya çıkan sınırları tanımlaması, Avrupa'daki istikrarsızlığın iki önemli unsurunu teşkil ediyordu.
- Batı Avrupa devletleri Avrupa güvenliği konusunda görüşmelere girişmeyi kabul etmiş, ancak buna paralel olarak "Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimleri" müzakerelerine de başlanması önerisinde bulunmuştur. Doğu Bloku'nun da bu öneriyi kabul etmesi üzerine, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, 15 Ocak 1973 tarihinde Helsinki'de çalışmalarına başlamıştır. 1 Ağustos 1975'de Helsinki Nihai Senedi'nin (Sonuç Belgesi olarak da anılmaktadır) 33 Avrupa ülkesi (Arnavutluk hariç tüm Avrupa ülkeleri) ile ABD ve Kanada tarafından Devlet veya Hükümet Başkanları düzeyinde imzalanmasıyla hayata geçmiştir.
- Helsinki Nihai Senedi, II. Dünya Savaşı sonunda Avrupa'da oluşan sınırların ihlal edilmezliğini, dolayısıyla meşruluğunu tanımış, Batı Almanya'nın ısrarıyla, sınırların barışçı yoldan yer alması ilke itibarıyla kabul edilmiştir.
- Helsinki Nihai Senedi'nin en dikkat çekici yönü, 35 imzacı devlet arasındaki ilişkilere rehberlik edecek 10 temel ilkenin ortaya konmasıdır. AGİK'in anayasası sayılan 10 ilke şunlardır:
 - Egemen eşitlik ve egemenliğe saygı,
 - Kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma,
 - Sınırların ihlal edilmezliği,
 - Devletlerin toprak bütünlüğünün korunması,
 - Anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü,
 - İçişlerine karışmama,
 - İnsan hakları ve temel özgürlüklere saygı,
 - Halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması,
 - Devletler arasında işbirliği,
 - Uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi.

Not: Nihai Senet, uluslararası hukuk açısından bağlayıcı bir belge olmayıp siyasi bağlayıcılığa sahip bulunmaktadır.

B) YUMUŞAMA DÖNEMİ ÇATIŞMALARI

a) Nükleer Silah Yarışı ve Soğuk Savaşa Son Verme Çalışmaları

- Nükleer silahların kullanılacağı bir savaşın yaratacağı büyük tahribatın uyandırdığı endişe ve korku, büyük devletleri, Soğuk Savaşa rağmen, yavaş yavaş barış içinde birlikte yaşama çarelerini aramaya yöneltmiştir. Nitekim büyük devletler, Doğu-Batı ilişkilerinin bir Zirve Konferansı yoluyla geliştirilmesi görüşünde birleşmişlerdir.
- Bu amaçla da Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Rusya, İngiltere, Fransa ve Federal Almanya arasında, 16 Mayıs 1960 tarihinde Paris'te Zirve Konferansı yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak bu konferans yapılamadı. Çünkü 5 Mayıs 1960'ta, Sovyetler Birliği lideri Kruşçev, ülkesinin sınırları içerisinde bir Amerikan U2 casus uçağının düşürüldüğünü açıklayarak, Washington Hükümeti'nden özür dilemesini istedi.

YUMUŞAMA DÖNEMİ

- Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Eisenhower'ın red cevabı üzerine, Sovyetler Birliği delegasyonu Paris'ten geri döndü ve konferans da toplanamadı. U2 uçağının düşürülmesiyle Washington ile Moskova arasında gerginliğin artmasından kısa bir süre sonra, 1962'de Küba bunalımı, bu iki "Süper Devleti" bu defa bir savaşın eşiğine kadar getirdi.
- b) **Küba Bunalımı ve Bloklararası İlişkilere Etkisi(1962)**
 - Fidel Castro'nun 1959 yılında iktidarı ele geçirmesinden sonra, 1960 ve 1961 yıllarında, komünistler Küba siyasetine hâkim oldular. Bu arada da Küba, Sovyet Rusya ile sıkı ilişkiler kurdu ve askeri bakımından güçlendi.
 - Bu arada Sovyetler Küba'ya tüm dünyadan habersiz ABD'yi vurabilecek güdümlü füzeler yerleştirdi.
 - Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Kennedy, 22 Ekim 1962'de yaptığı televizyon konuşmasında, Sovyetler Birliği'nin Küba topraklarına, Amerika'nın büyük bir kısmını vurabilecek nükleer başlıklı füzeleri gizlice yerleştirdiğini açıklayarak, Kruşçev'den füzelerin hemen sökülmesini istedi.
 - Amerika Birleşik Devletleri Deniz Kuvvetleri hareket geçerek Küba'yı kuşattı. Bu durum iki süper devleti bir nükleer savaşın eşiğine kadar karşı karşıya getirdi.
 - Ancak, bunun ortaya çıkardığı büyük tehlike ve Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği'nin politik ve askeri alanlarda dengeye ulaştıklarını anlamaları, bir çatışmayı önlediği gibi, iki devlet arasındaki ilişkilerde bir yumuşamanın, dolayısıyla bloklararası ve devletlerarası ilişkilerde değişimin de başlangıcı oldu.
- c) **Uzay ve Denizler Hukuku Görüşmeleri**
 - Önce SSCB'nin daha sonra ABD'nin uydu fırlatma teknolojisine ulaşmalarıyla beraber Uzay'ın kullanımının tartışılmaya başlanması üzerine Birleşmiş Milletler'de, 12 Aralık 1959'da, 24 üyeli "Uzayın Barışçı Amaçlarla Kullanılması Komitesi" kurulmuştur. Bu komitenin çalışmaları sonucunda Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Araştırılması ve Kullanılmasında Devletlerin Çalışmalarını Yönetecek İkelere İlişkin Antlaşma" Genel Kurul tarafından, 27 Ocak 1967'de oybirliğiyle kabul edilmiş ve antlaşma 10 Kasım 1967'de yürürlüğe girmiştir.
 - Uluslararası İlişkilerde Denizlerin Öneminin artmasıyla beraber bu konudaki hukuku belirlemek amacıyla 24 Şubat - 27 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre'de toplanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı, daha önce Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulmuş olan bir antlaşma taslağı üzerinde çalışarak, "Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi", "Açık Denizler Sözleşmesi", "Kıta Sahaneliği Sözleşmesi", "Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı Kaynakların Korunmasına dair Sözleşme"lerini kabul etmiştir. Cenevre Sözleşmeleri, deniz hukukunda en önemli gelişme ve bu alandaki başlıca kaynak olmuştur.
 - Ancak Cenevre Sözleşmeleri'nde yer alan hukuki boşluklar üzerine toplanan Üçüncü Deniz Hukuku konferansı 1974 toplanmaya başlamış ancak 30 Nisan 1982 günü, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Venezuela ve İsrail'in kullandıkları 4 aleyhte oya karşı 130 oyla kabul edilmiştir.

Not: Hazırlanan sözleşme, ülkelere karasularını 12 mile kadar genişletme hakkı vermektedir. Bunun Ege Denizi'nde uygulanması, Yunanistan'a haksız bir üstünlük sağlayacağı gibi, Türk gemi ve uçaklarının Ege'den Akdeniz çıkışlarını sınırlandıracak bir durumu ortaya çıkaracağından, Türkiye daha konferansın başında, bu

na itiraz etmiş ve Ege gibi çok özel niteliklere sahip yarı kapalı denizlerin bu genel ilkenin dışında tutulmasını istemiştir. Ancak bu görüş, sözleşmede yer almadığı gibi, Türkiye'nin sonuç belgesine çekince koyma istemi de kabul edilmemiştir. Bu nedenle Türkiye, sözleşmenin oylanmasında red oyu vermiş ve sözleşme ile sonuç belgesini imzalamamıştır

d) Vietnam Savaşı

- II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japon işgalinin son bulmasıyla Fransız sömürgesi olan Vietnam'da Komünistlerle Milliyetçiler arasında iç savaş başlamıştı.
- ABD'de Fransa Vietnam'dan çekilince, Birleşmiş Milletler'le beraber, 17. paraleller sınır olmak üzere Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrılmasını sağlamıştır.
- Kuzeydeki Komünistlerin güneye saldırmasıyla başlamış ABD'nin müdahalesiyle uluslar arası bir boyut kazanmıştır.
- ABD'den 19000 km uzakta cereyan eden savaş, televizyon sayesinde Amerikalılar'ın oturma odalarına taşınmıştır. Savaş görüntüleri olarak ölen, yaralanan, acı çeken asker görüntüleri, savaş sırasında mağdur olan sivil halkın durumu, özetle kan ve gözyaşı, insanları savaştan soğutmuş ve böylece ABD kamuoyunun savaşa olan desteği her geçen gün azalmıştır
- Savaşı S.S.C.B, Çin, Kuzey Kore, K.Vietnam kazandı. Vietnam Savaşı'nın başlangıcında Çin-Sovyet ilişkilerinin düzelmesini sağlayacağı varsayılıyordu, fakat algi farklılıkları ilişkilerin daha da bozulmasına sebep olmuştur. Sovyet-Çin farklılıklarının derinleşmesi, çokkutupluluğu güçlendirerek Yumuşama(detente) sürecinin hızlanmasına sebep olmuştur. Böylece, A.B.D'nin Vietnam'ı bölme planı suya düşerken, Kuzey Vietnam ve Güney Vietnam 1975 yılında birleştiler.

e) Keşmir Sorunu

- 1947'de Pakistan ve Hindistan İngiltere'den bağımsızlıklarını ilan ettiklerinde, Keşmir halkı yapılan mutabakata göre uygulanan seçim haklarını Müslüman Pakistan'dan yana kullanmıştı. Ne var ki, Hindistan alt kıtasındaki Müslüman bölgeleri gibi Pakistan'a katılması gereken Keşmir'in yöneticisi Mihrace Hari Singh'in ülkeyi para karşılığı Hindistan'a verip İngiltere'ye kaçmasıyla bu gerçekleşmemişti. 1947 Ekim ayında Pakistan'a bağlı güçlerin Keşmir'in bir bölümünü Srinagar'a kadar işgal etmesi üzerine, Hint Birlikleri'nin de Hindistan işgali altındaki Keşmir'in bugünkü yazlık başkent olan Srinagar'ı ele geçirmeye bir kontrol hattı şeklindeki bugünkü sınır ortaya çıktı. Böylelikle Keşmir Bölgesi, Pakistan'ın elindeki ve Keşmir'in yaklaşık yüzde 30'unu oluşturan Azad Keşmir (Özgür Keşmir) ve kalan kısmı işgal eden Hindistan kontrolündeki Keşmir Vadisi, Jammu ve Ladakh bölgeleri şeklinde ikiye bölünmüş oldu. Bu durum bugünün iki nükleer gücünün arasında yıllardır süren bir sorunu da kaçınılmaz şekilde ortaya çıkarmış oldu.

f) Afganistan'ın İşgali

- Afganistan'da kral Davud'un devrilmesinde sonra iktidara gelen Halk Partisi'nin Marksist ve Leninist politikalarına karşı halkın ayaklanması üzerine hükümet SSCB'den yardım istemiştir.
- Bu talep üzerine ve kısa sürede Afganistan'a çok sayıda Sovyet uzmanı ve askeri geldi. Sovyetler, 27 Aralık 1979'da ülkeyi fiilen işgal ettiler. Devlet başkanı Hafızullah Amin öldürüldü ve yerine Babrak Karmal getirildi. Sovyetler'in işgal hareketi, çok sayıda Afganlı'nın Pakistan ve İran'a sığınmasına sebep oldu.
- ABD, Sovyetler'in bu teşebbüsü üzerine SALT-II Antlaşması'nı onaylamaktan vazgeçti ve 5 Ocak 1980'de bu ülkeye yaptığı tahlil ihracatını da durdurdu. Ayrıca

YUMUŞAMA DÖNEMİ

Sovyet işgaline tepki olarak, ABD ve 70'e yakın ülke Moskova'da düzenlenen 1980 Yaz Olimpiyatları'na katılmadı.

C) BAĞLANTISIZLAR HAREKETİ

- 1960'lardan itibaren milletlerarası alanda yeni bir faktör olarak ortaya çıkan önemli olaylardan biri de Doğu ve Batı Bloklarının dışında Bağlantısızlık(Non-Alignment)adı ile yeni bir devletler gruplaşmasının ortaya çıkmasıdır.
- Bağlantısızlık hareketinin başlangıç noktası 1955 Nisan'ında Endonezya'nın Bandung şehrinde toplanan Asya-Afrika Konferansı'dır.
- Konferans'ın amacı,yeni bağımsız olan Afrika ve Asya ülkelerinin,ABD ve SSCB gibi iki büyük nükleer güç karşısında varlıklarını korumak için bir birlik ve dayanışma sağlamaktır.Fakat Konferansa katılan 29 devlet o kadar "heterojen" yani siyasi sistem ve dış politikaları itibarıyla birbirlerinden farklı idi ki,Türkiye NATO üyesi iken,Çin Halk Cumhuriyeti de SSCB'nin temsilcisi durumunda idi.
- **Bağlantısızlık; hiçbir bloka veya askeri ittifaka bağlı olmama hareketidir.** Bu hareketin ilk teşkilatlanması 1961 Yılı'nda Yugoslavya lideri Tito ile Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın girişimleri ile olmuştur. Bu iki liderin teşebbüsleri ile, Eylül 1961'de Belgrad'da 25 tarafsız ülkenin katılımı ile bir konferans toplandı. Bu konferanstan 25 maddelik bir deklarasyon ile Amerika ve Rusya'ya bir barış çağrısı çıktı.
- **Bu Deklarasyonda;**
 - Her türlü sömürgecilğe karşı olunduğu
 - Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki ırkçı ayırım mahkum ediliyor
 - Filistin-Arap halkının tüm hakları tanınıyor
 - Yabancı üslerin kaldırılması
 - Silahsızlanma ve nükleer silahların yasaklanması
 - Çin'in BM Teşkilatı'na kabulü isteniyordu.

Bu hareketin ortaya çıkmasında:

- Bağımsızlığını yeni kazanan devletlerin zayıflığı ve güçsüz olması, dünya dengesinde rol oynayan ve nükleer güce sahip olan iki süper güce karşı koymalarının mümkün olmamasıdır.
- Diğer taraftan bu güçlerden birine bağlanmayı da birine boyun eğmek olarak gördüler. Bir diğer sebep de iki süper gücün birinin ekonomik sistemi kapitalizm, diğerinin ise hem ekonomik hem de siyasi felsefesi komünizmdi. Her iki blok da birbirine zıt iki ayrı yaşama sisteminin temsilcileri idi. Bundan dolayı bu yeni devletlere bu sistemlerden birini seçmek mantıklı gelmediği için, yeni bir yol seçtiler.
- Bağlantısızlar, blokların nükleer gücüne karşı silahsızlanma politikasına başvurmuşlardır. Bağlantısızların silahsızlanmada kullandıkları ortam Birleşmiş Milletler olmuştur.
- Buradan çıkarttıkları bazı kararlarla, büyük devletlerin politikalarına istikamet vermeye ve de bloklar arasında denge kurmaya çalışmışlardır.Ancak BM'de büyük devletlerin veto silahı,diğer taraftan bu grubun kendi içerisindeki politika farklılıkları,Bağlantısızların BM'deki etkisini azaltmıştır.
- Bağlantısızlar Grubu içerisinde, bilhassa Afrika'daki ülkelerin peş peşe askeri darbelerle uğraşmaları da etkilerini azaltmıştır. Bağlantısızlar için demokrasinin Batı anlamındaki örneğini Hindistan vermiştir.
- Bağlantısızlar;1962 Belgrad Konferansı'ndan sonra,8 Eylül 1970'de Zambia Konferansı'nda toplandılar. Daha sonra çeşitli tarih ve yerlerde toplandılar.1986'da Harare'de toplandı.

- Sovyet Bloğunun dağılmasıyla Bağlantısızlık Hareketi de önemini kaybetmiştir.

D) ARAP – İSRAİL SAVAŞLARI

- 1948-49 Arap İsrail Savaşları Soğuk Savaş dönemi çatışmalarında ele alınmış.
- a) **1967-68 Arap İsrail Savaşları**
 - 1948-49 Savaşı sonrasında yurtlarından edilen Mültecilere İsrail'in uyguladığı baskı politikası ve buna karşı Filistinlilerin gerilla mücadelesine girmesi
 - 13 Kasım 1966'da tank ve zırhlı araçlardan kurulu bir İsrail Birliği'nin Ürdün hududunu geçerek 4000 nüfuslu Samu Köyüne hücum ederek köy halkını yok etmesi
 - 7 Nisan 1967'de, Suriye topçularına yapılan İsrail hava taarruzuna Suriye uçaklarının karşılık vermesi sonucunda 6 Suriye Uçağının düşürülmesi

gibi sebepler savaşın başlamasına yol açmıştır.

- 5 Haziran 1967 günü saat 08:00'de İsrail birliklerinin taarruzuyla başlayan savaşta, İsrail önce Ürdün ve Suriye'ye karşı savunma ve Mısır'a karşı saldırı yapmıştır. Mısır'ın yenilmesi ve Süveyş Kanalı'nın ele geçirilmesi üzerine Suriye ve Ürdün'e saldıran İsrail ordusu Suriye'den Golan Tepelerini aldı.
- Birleşmiş Milletlerin, 10 Haziran 1967 günü saat 1930'da "ateşkes" çağrısı üzerine çarpışmaya son verildi.
- Savaşın sonunda: İsrail Süveyş Kanalına kadar olan toprakları ele geçirmiş, Mülteci sorunu daha da artmıştır.
- İsrail'la baş edemeyen Arap devletleri arasında işbirliğinin önemi ortaya çıkmıştır. Arap ülkeleri, genişleyen İsrail sınırının kendi topraklarına da dayanacağı endişesiyle, mümkün gördüğü bütün olanak ve kuvvetlerini Mısır veya Suriye emrine vermiş ancak başarıya ulaşamamıştır.
- İsrail'in, ihtiyacı olan silahları ABD'den sağlaması; Arapları, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ile daha sıkı iş birliğine sevk etmiştir. Bu da, Orta Doğu'da SSCB'nin etkisini arttırmıştır.
- Arap ülkelere malzeme gönderilmesi ve personelinin eğitilmesini sağlamak amacıyla Orta Doğu'ya yerleşen Rusların Akdeniz'de kurduğu deniz üsleri, NATO ve Türkiye için hayati önem taşıyan Akdeniz egemenliğini hissedilir derecede etkilemiştir.
- b) **1973 Arap - İsrail Savaşları (Yom Kippur Savaşı)**
 - 1967 Savaşı sonrasında ümitlerini BM'ye ve ABD – SSCB görüşmelerine bağlamış olan Arap devletleri umduklarını bulamayınca hızla silahlanma faaliyetlerine girişmişlerdir.
 - İşgal edilen Arap topraklarının topyekun bir mücadeleyle kurtarılacağı fikrinde birleşen Mısır ve Suriye İsrail'e karşı ortak bir hareket düzenlemeyi planlamıştır.
 - Mısır ve Suriye orduları, İsrail'in en büyük bayramını kutladığı gün (Yom Kippur), yani 6 Ekim 1973 günü saat 14:00'de başlayan taarruzuna önce Suriye tarafına ağırlık vererek karşı koymuş, Suriye ordusunu bertaraf ettikten sonra Mısır'a yönelmiş Süveyş'in batısına asker çıkarmayı başarmıştır.
 - 26 Ekim'de BM Barış Gücünün gelmesiyle İsrail ateşkese yuymuştur.
 - İsrail'in bu kararında SSCB'nin bölgeye tek taraflı da olsa asker göndereceğini açıklaması etkili olmuştur.
 - Yom Kippur Savaşı İsrail'i; askeri, diplomatik ve ekonomik alanlarda ABD'ye eskisinden daha bağımlı kıldı. Savaşın hemen ardından başlayan, başını Suudi Arabistan'ın çektiği ve İsrail'i destekleyen ülkeleri hedef alan petrol ambargosu Mart 1974'e kadar sürdü. Am-

YUMUŞAMA DÖNEMİ

bargo sonucu petrol fiyatları yükselirken, dünya çapında benzin sıkıntısı baş gösterdi.

c) **CAMP DAVID ANLAŞMASI**

- 1973'te gerçekleşen Yom Kippur Savaşı'ndan sonra ABD dışişleri bakanı Henry Kissinger Mısır'la İsrail arasında bir mekik diplomasisi başlattı. Bu diplomasi-nin ürünü de 17 Eylül 1978 tarihinde imzalanan Camp David anlaşması oldu.
- Anlaşmaya göre İsrail 1967 Haziran savaşında işgal ettiği Sina yarımadasından çekilecek buna karşılık Mısır, İsrail'i resmen tanıyacak ve onunla diplomatik ilişkileri başlatacaktı. Böylece ilk kez bir Arap ülkesi İsrail'i resmen tanımış ve işgal ettiği topraklar üzerindeki varlığını meşru olarak tanımıştır. Anlaşma Gazze ve Batı Yaka bölgeleri hakkında ise tam bir açıklık getir-miyordu. Bu konuda sadece beş yıl içerisinde bu böl-gelerde bir özerk yönetim kurulması için gerekli altyapı oluşturulması için çalışılmasını öngörüyordu
- Arap ülkeleri başlangıçta Camp David anlaşmasına tepki gösterdiler ve Mısır'la ikili ilişkileri kesme kararı aldılar. Ancak bu boykot uzun sürmedi.

d) **İSLAM KONFERANSI ÖRGÜTÜ (1969)**

- Church of God adlı tarikata bağlı Dennis Michael Rohan adında Avustralyalı bir hıristiyanın 21 Ağustos 1969 tarihinde Mescid-i Aksa'yı kundaklamayı denemesinden sonra İslam ülkeleri başkanları İslam Konfe-ransı Teşkilatını kurdular.
- Eylül 1969 tarihinde Fas'ın başkenti Rabat'ta toplanıp, İslam ülkelerini çatısı altında toplamak üzere kurulan 57 üyeye sahip, Avrupa Konseyi veya Birleşmiş Millet-ler gibi uluslararası hukuk tüzel kişiliğini haiz bir ulus-lararası teşkilattir.
- Örgütün merkezi Cidde'dir. Amacı İslam ülkeleri ara-sında iktisadi, sosyal, kültürel, bilimsel alanlarda işbir-liğini güçlendirmek, uluslararası örgütlerle dayanışma-yı yürütmektir
- İslam Konferansı Teşkilatı'nın 20 Ekim 1975 tarihli zirve toplantısında İslam Kalkınma Bankası'nın kuru-luş planı onaylandı. Bugün İslam âleminin tek çatı al-tında toplandığı tek kuruluş sıfatına sahiptir.
- İKÖ: İslami Zirve, Dış İşleri Bakanlığı İslam Konferansı ve Daimi Sekreteryadan oluşur. (2005'ten itibaren genel sekreterlik görevini Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu yapmaktadır.)

E) **1973 PETROL BUNALIMI**

- 1967 Arap – İsrail Savaşı'ndan sonra sorunun çözü-münde istediğine ulaşamayan Arap Ülkeleri oldukça önemli bir enerji kaynağı durumunda olan petrolü batı'ya karşın bir baskı aracı olarak kullanmak istemeleri krizin çıkmasına yol açmıştır.
- OPEC ülkeleri 1970-71 yıllarında kendi aralarında imzaladıkları Trablus ve Tahran anlaşmalarıyla petrol fiyatlarını kendi tekellerine almışlardır.
- 1973 Savaşı'ndan sonra OAPEC'in (Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Teşkilatı) petrolü bir silah olarak kullanıp, ABD ve bazı Batı ülkelerine ambargo uygulaması ve petrol üretimini kısması üzerine dünya üzerinde petrol fiyatları kısa bir zamanda dört katına çıkmıştır.
- 17 Ekim 1973'te verdikleri afise fiyatları yükseltme kararı ile İsrail'in 1967'de işgal ettiği Arap toprakların-dan çekilinceye ve Filistinlilerin yasal hakları güvence-ye kavuşturuluncaya kadar, petrol üretimini her ay yüzde 5 oranında kısma kararları kısa zamanda etki-sini tüm dünya çapında hissettirdi ve krize dönüştü.
- Bunun üzerine Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (E.E.C.), 6 Kasım 1973'de yayınladığı bir bildiriye, Gü-

venlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararlarını destek-lediklerini kuvvet yoluyla toprak kazanılmasını kabul etmediklerini, İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesini, bununla beraber, bölgedeki her devletin egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı ile, "gü-venlikli ve tanınmış sınırlar içinde" barış içinde yaşa-ma hakkına saygı gösterilmesi gerektiğini ilan ettiler.

- İngiltere ise, 6 Ekim 1973'de, Orta Doğu ülkeleri için silah ambargosu ilan etmişti. Fakat Kasım ayında am-bargo esas itibariyle İsrail'e yönelik bir şekil aldı.
 - Bilhassa Suudi Arabistan, İsraili kesinlikle tutan Ame-rika ve Hollandaya karşı petrol ambargosu tatbik etti ise de, bu ambargo bilhassa Amerikanın Orta Doğu politikasında hiç bir değişiklik ve tesir yapmadı. Kaldı ki, Amerikanın bu ambargoya karşı tepkileri de bir hayli sert oldu. Hatta, petrol üreten Arap ülkelerinin petrol politikası, Batının sanayiini çökertecek hale gel-diği takdirde, Amerikanın Basra Körfezi bölgesine bir silahlı müdahale ihtimalinden veya bunun planlama-sından dahi söz edildi.
 - Arapların bu petrol silahına karşı Amerikanın başvur-duğu ikinci yol da, Avrupa İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) çerçevesinde, 1974 Ekiminde, Ame-rika, Kanada, Fransa hariç Ortak Pazar ülkeleri, Ja-ponya, İspanya, Türkiye, Avusturya, İsviçre, İsveç ve Norveçin katılması ile Milletlerarası Enerji Ajansının (International Energy Agency) kurulması oldu.
 - Bu kuruluşun amacı, enerji ve fakat bilhassa petrolün sağlanmasında, kullanılmasında bir işbirliğini, daya-nımayı ve ortak planlamayı gerçekleştirmektir.
 - **Krizin sonuçlarına bakıldığında ise:** Batının sanayi-leşmiş ülkeleri, artan petrol fiyatlarını kolaylıkla kendi sanayi mamullerine ve teknolojilerine aksettirdiler.
 - Petrol üreten Arap ülkeleri, bilhassa geri kalmış veya gelişmekte olan Müslüman ülkeler için yeterli bir yar-dım programı da gerçekleştirmediklerinden, Batının zengin ülkelerine vurmak istedikleri darbenin acısı, bu Müslüman fakir ülkelerin sırtından çıkmıştır.
- a) **OPEC'in Kuruluşu** (Organization of Petroleum Exporting Countries - Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgü-tü)
- Bilinen dünya petrol rezervlerinin üçte ikisini ellerinde bulunduran ve petrol ihraç eden 12 ülkenin oluşturdu-ğu konfederasyondur. (Katar, Libya, Endonezya, Bir-leşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Nijerya, Gabon, İran, Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan, Venezuela)
 - Petrol ihtiyaçlarının, arzı sınırlı ve çok önemli bir hammadde kaynağına sahip olmalarına karşı petrol fi-yatlarının uzun yıllar düşük düzeyde kalması, OPEC'i kurulmasında rol oynayan en önemli faktördür.
 - OPEC'in üye ülkelerin petrol ihtiyaçlarının, kotalarla sınırlandırılarak petrol fiyatlarını artırma politikası 1972-1981 yılları arasında fiyatlarını %750 artmasını sağ-lamıştır.
 - Bu artışların önemli bir kısmı 1973 ve 1979 yıllarında gerçekleşmiştir.1980'lerin başında OPEC'in dünya petrol fiyatları üzerinde ki etkisi azalmaya başlamıştır. Batılı sanayileşmiş ülkenin başta kömür ve nükleer enerji olmak üzere farklı enerji kaynaklarına yönelme-si, kendi ülkelerinde, petrol arama ve çıkarma çalış-malarına ağırlık vermesi, enerji talebini, kısmağa yö-nelik, tasarruf önlemleri almaları Meksika, SSCB gibi başka ülkelerden petrol gereksinimleri karşılama gay-retleri, bu ülkelerin OPEC ülkelerinde üretilen petrole bağımlılığını azaltmıştır.
 - OPEC 1982'de petrol fiyatlarını düşürmek, üretimini kısmak zorunda kalmıştır. Batının petrol talebini düşürmesinin örgütün kendi içindeki anlaşmazlıklar ve

YUMUŞAMA DÖNEMİ

İran Irak savaşı nedeniyle zayıflamış olan iç bütünlüğünün daha da bozulmasına neden olmuştur.

F) ORTADOĞU'DAKİ GELİŞMELER

a) Irak

- 1958 yılında yapılan darbeyle monarşinin yıkılarak cumhuriyet rejimine geçilen Irak'ta 17 Temmuz 1968'de gerçekleşen kansız bir darbenin ardından iktidar tamamen Baas Partisi'ne geçti.

Not: Baas Arap dilinde yeniden diriliş anlamına gelmektedir. 1940 yılında Suriye'de kurulan bu hareketin amacı Ortadoğu'da tek bir Arap devleti kurulmasını benimsemiştir. Partinin sloganı Birlik, özgürlük ve sosyalizmdir. Parti Irak'la beraber Suriye'de yaptığı devrimle iktidarı ele geçirmiştir.

- Hükümet programı konusunda başlayan anlaşmazlıklar üzerine Baas yanlısı Saddam Hüseyin'in başında bulunduğu bir grup subay Temmuz sonlarında öteki darbeci hizipleri saf dışı bıraktı. Devlet başkanlığı ve başbakanlığa el-Bekir getirildi.
- Hükümete ağırlığını koyan Baas Partisi, örgütlü yapıyla hemen hemen bütün kurumları ele geçirmeyi başardı. Tabanını genişletmek isteyen Parti, 1970'te Kürtlerle çatışmaya son vererek Irak Komünist Partisi (IKP), Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) ve öteki bazı milliyetçi ve sol eğilimli siyasi güçlerle işbirliğine yöneldi. Ancak, 1974'te Kürtlerle, ardından komünistlerle ilişkilerin bozulması nedeniyle yeniden tek partili sıkı bir rejime dönüldü.

b) İran

- 1953'te babasının yerine geçen Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin 1962 yılında hayat geçirmek istediği "Ak Devrim"e ve bununla başlayan reformlara karşı başta ulema olmak üzere birçok kesim Şah'a karşı muhalefetini artırdı.
- Çünkü başta kadınlara oy verilmesi gibi yenilikler ulemanın tepkisini çekerek bir yandan da sanayileşme hamlesinin bir sonucu olarak milyonlarca köylü ve tarım işçisi topraklarını terk ederek şehirlere göç etmek zorunda kalmış ve ulemanın etkisi altına girmişti.
- Ekonomik sıkıntı yaşayan büyük bir kesimin ulemanın da yönlendirmesiyle Şah'a karşı Ocak 1978 yılında başlattığı isyan hareketi 1979 Şubatına kadar devam etti. Grevler ve gösteriler ülkeyi ve ekonomiyi felç ettiği ülkede Şah çareyi ülkeden kaçmakta buldu.
- Bunun üzerine Ayetullah Humeyni, büyük bir halk desteğiyle İran'a geri döndü.

Not: Ayetullah Humeyni 1962'de başlayan "Ak Devrim" reformlarına karşı gelen kesim içinde önemli bir siyasi önder olarak sıvırılmış, Şah kendisine rakip olabilecek Humeyni'yi sürgüne gönderme kararı alınca Humeyni Fransa'ya gitmişti.

- 11 Şubat'ta İran ordusu, gerillalar ve militanlar sokak savaşlarında Şah'a bağlı silahlı gruplara karşı üstünlük sağlayınca kendini "tarafsız" ilan etmesiyle tamamen çöktü.
- 1 Nisan 1979'da İran resmen İslami Cumhuriyet oldu. Aralık 1979'da ülke teokratik bir Anayasa'yı ve Humeyni'nin ülkenin dini lideri olmasını onayladı.
- Genel af çıkarıldı, belirli bir süre, düzenleme için müzik ve gazete yasağı konuldu. Beni Sadr cumhurbaşkanı oldu.
- Humeyni lider olduktan sonra hem ABD hem de SSCB'ye karşı uzlaşmaz bir turum izlemiş, Tahran'daki ABD Büyükelçiliğindeki rehine krizinden sonra İran - ABD ilişkileri kopmuştur.

c) İran - Irak Savaşları

- Soğuk Savaş dönemi boyunca iyi gitmeyen İran-İrak ilişkilerinde 1969 yılında ABD'nin desteğini alan İran'ın önemli bir su yolu Şatt-ül Arap'ı almak istemesi ve bölgeye gemilerini göndermesi önemli bir dönüm noktası oldu.
- Bu arada İran silahlı çatışmalar sırasında Körfez adalarını ele geçirdi. 1973 yılında tekrar kurulan ilişkilerin sonucunda 1975 yılında bir antlaşma imzalanmış ve bu antlaşmayla sınırın suyun en derin noktasından geçmesi ve İran'ın Irak'taki Kürtleri desteklememesi kabul edilmiştir.
- Ancak 1979 yılında İran'daki İslam devriminin sonucunda Humeyni'nin iktidara gelmesi ve Irak'ta büyük bir şii çoğunluğun bulunması Şiilerin Humeyni tarafından kışkırtılacağını düşünen Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin'i endişelendirdi.
- Bu arada Saddam Hüseyin, İran'ın Arap çoğunluğu olan Huzistan bölgesinin ele geçirilmesi fikrini ortaya attı.
- İran'ın iki ülke arasında anlaşmazlık konusu olan bölgeden askerlerini çekmeyi reddetmesi üzerine 22 Eylül 1980'de Irak ordusu sınırı geçti. Irak 16 Eylül'de, Şatt-ül-Arap antlaşmasını feshettiğini açıklamıştı.
- Savaşın ilk günleri, baskın avantajını koruyan Irak'ın üstünlüğü ile geçti. Fakat, zamanla İran'ın direnişinin artması ile savaş karşılıklı yıpratma sürecine girdi.
- Sekiz yıl süren savaş 1988 Ağustos ayında yapılan ateşkes ile sonlandı. Ancak Birleşmiş Milletler gözetiminde yapılan barış görüşmelerinden sonuç alınamadı. İran, görüşmeler için ön koşul olarak topraklarındaki tüm Irak askerlerinin çekilmesini isterken, Irak Şatt-ül-Arap su yolu üzerinde ortak denetim kurulmasında ısrar etti. İki ülke arasındaki barış, ancak Irak'ın Kuveyt'i 1990 Ağustos ayında işgali ve ABD ile savaşa tutuşma korkusuyla İran'dan aldığı toprakları geri vermesiyle gerçekleşti.
- Irak-İran Savaşı, yaklaşık bir milyon insanın hayatına mal oldu. Savaşan taraflar ufak kazançlar için ekonomik kaynaklarını tüketti. Savaşın sonucunda Irak-İran sınırı değişmedi. Savaşın etkileri yıllar boyunca hissedildi.
- İki ülkenin birbirlerinin petrol tesislerine saldırılar düzenlemesi sonucu petrol üretimi düştü, petrol fiyatları arttı.
- Savaş boyunca Irak, kendisini destekleyen devletlerden borç alarak silah satın almıştı. Bu borçları ödemekte zorlanması, 1990 yılında Kuveyt'e saldırarak oradaki petrol kuyularını ele geçirmeye çalışmasına yol açtı. Bu tavrı da Irak'ı uluslararası ilişkilerde yalnızlığa sürükledi ve desteksiz bıraktı.

G) YUMUŞAMA DÖNEMİNDE DÜNYADA ORTAYA ÇIKAN ÖNEMLİ GELİŞMELER

- Bu dönemde II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerin ekonomik kalkınma politikalarına hız vermeleriyle beraber ekonomik kalkınmada önemli bir ivme yakalanmış bundan dolayı bu döneme "**Muhteşem Otuzlar** - (1945-75)" denmiştir.
- ABD ile SSCB arasındaki uzay yarışı hız kazanarak devam etmiştir. 1961'de SSCB'nin Yuri Gagarin'i dünya yörüngesinde bir kez döndürdükten sonra yeryüzüne indirmeyi başarması yarışı ABD'nin kaybettiğini gösteriyordu. 1963'te ise SSCB uzaya bu defa bir kadını göndererek daha da saygınlık kazanmıştı. 1965'te ise ilk uzay yürüyüşünü bir Sovyet kozmonot yaptı.
- ABD buna Apollo XI'le Ay'a insan göndererek karşılık verdi. Neil Armstrong Ay'a ilk ayak basan insan oldu.

YUMUŞAMA DÖNEMİ

- Çin'de Mao'nun önderliğinde "Kültür Devrimi" başladı. Ancak devrim yüz binlerce Çinli'nin ölümüne yol açtı.
- Fransa'da "68 Kuşağı" öğrenci hareketleri başladı. Zamanla bu hareket öğrenci ve işçi hareketleri şeklinde dünyaya yayıldı.

H) YUMUŞAMA DÖNEMİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

a) Türkiye - Amerika Münasebetleri

- 1960'lı yıllardan itibaren Türk Amerikan Münasebetlerinde Kıbrıs Meselesi önemli rol oynamıştır.
- Bu dönemde Kıbrıs Konusunda ABD'nin tavrını ortaya koyan Johnson Mektubu ve 1975-78 yılları arasındaki ambargo dönemi Türk – Amerikan ilişkilerinde sarsıntılara yol açmıştır.

I. **Johnson Mektubu:** Kıbrıs'ta yaşanan çatışmaların artması ve Rum tarafının silahlanma kararı alması üzerine 2 Haziran 1964 tarihinde Türkiye hükümeti Kıbrıs'a çıkarma yapma kararını açıkladı ve gerekli hazırlıklara başladı. Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nde de askeri hareketlilik artmaya başlamıştı. Yaşanan gelişmelerden rahatsızlık duyan ABD, bölgede çıkacak bir savaşı kendi stratejik çıkarlarına aykırı bulmaktaydı. Bu nedenle ABD devreye girme ihtiyacı duydu. Başkan Johnson tarafından imzalanan ve daha sonraları "Johnson mektubu" olarak tarihe geçen ünlü mektup 5 Haziran 1964'te Türkiye başbakanı İnönü'ye iletildi. Mektupta, Türkiye'nin adaya tek taraflı müdahalesinin Türk ve Yunan tarafları arasında savaşa yol açabileceği ve NATO üyesi olan bu iki ülkenin savaşmasının kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'nin müdahale kararı almadan önce müttefiklerine danışması gerektiği anımsatılmıştır. Ayrıca bu savaşın Sovyetler Birliği'nin de Türkiye'ye müdahale ihtimalini doğuracağı ve NATO'nun böyle bir durumda Türkiye'yi savunma konusunda isteksiz olacağı ima edilmiştir. ABD'nin Türkiye'ye sağladığı askeri malzemenin bu müdahalede kullanılmasına izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Mektubun ardından Türkiye müdahale kararından vazgeçmiştir. İsmet İnönü 21 Haziran 1964'te ABD'ye giderek başkan Johnson ile bir görüşmede bulunmuştur.

- O dönemde Batı bloğu içerisinde yer alan Türkiye, bu mektup sayesinde kendi ulusal çıkarlarının Batı bloğunun, özellikle de blok lideri ABD'nin çıkarlarıyla çeliştiği noktada bağımsız politikalar geliştirme konusunda sıkıntılar yaşanabileceğini görmüş, ABD'nin kimi zaman kendisini yalnız bırakabileceğini anlamıştır. Yumuşamanın imkânları çerçevesinde Batı Bloğundaki yükümlülüklerinden vazgeçmeden bir yandan başta Sovyetler Birliği olmak üzere Doğu Bloku ile diğer yandan genelde tüm 3.Dünya ile özel olarak bunun içindeki İslam dünyası ile ilişkilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

II. **1975-78 Silah Ambargosu:** Amerikan Kongresi'nin 1974 Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra Türkiye'ye misilleme olarak 5 Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye silah ambargosu uygulanması kararı almıştır. Böylece ABD Türkiye'ye silah yardımında bulunmayı kesmiştir. NATO içinde müttefik durumunda bulunan iki devletten birinin diğerine silah ambargosu tatbik etmesi Türkiye'nin dış politikadaki yalnızlığını bir kez daha gözler önüne sermiştir.

b) Türkiye – SSCB Münasebetleri

- 1950-64 arası dönemde Türk SSCB münasebetlerinde 1950 ile 1960 arasında Ortadoğu'da ortaya çıkan gelişmelerinin ortaya çıkardığı huzursuzluk devam etmiştir. 1964'e kadar SSCB Türkiye'nin Kıbrıs'ı bir NATO üssü haline getirmesinden korktuğu için, Kıbrıs konu-

sunda Türkiye aleyhinde bir politika izlemiş, Türkiye'nin adaya müdahalesine karşı çıkmıştır.

- Ancak ABD ile Kıbrıs Meselesi'nden dolayı yaşanan Johnson Mektubu Türkiye'nin SSCB ilişkilerini yeniden gözden geçirmesine yol açmıştır.
- Bu değişiklik neticesinde Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in 30 Ekim-6 Kasım 1964 tarihlerinde Moskova'ya yaptığı ziyaret önemli bir dönüm noktası olmuştur. 6 Kasım'da yayınlanan bildirimde, iki husus ağır basmaktaydı: Biri, Türk-Sovyet münasebetlerinin, barış içinde bir arada yaşamanın beş temel prensibine dayandırılması gerektiği idi. İkincisi ise, Sovyetlerin, Kıbrıs'a dışarıdan müdahaleye karşı gelmelerine rağmen, adada iki ayrı milli toplum'un varlığını kabul etmeleriydi.
- 1964-70 arasında karşılıklı ziyaretlerle ortaya çıkan olumlu hava 1970'li yıllarla birlikte tekrar durgunluk ve soğukluk dönemi başlamıştır. 1974 Kıbrıs Harekâtı'na SSCB'nin karşı çıkması, Türk askerinin adadan çekilmesini istemesi, Garanti Antlaşmasını geçersiz sayması ve Kıbrıs meselesinin milletlerarası bir konferansta ele alınmasını istemesi Türk - SSCB ilişkilerinde tekrar soğukluğa yol açmıştır.

c) Türkiye Ortadoğu İlişkileri

- 1955-59 arası dönemde Türkiye Ortadoğu devletleriyle siyasi çatışmalardan dolayı pek sıcak olmamıştır. Çünkü bu dönemde Batı Bloğuna dâhil olan Türkiye'nin Ortadoğu'da etkin olmasını istemeyen SSCB bölgedeki nüfuzunu devam ettirmek için Batıyla çatışma halinde olan Arap Ülkelerinin Türkiye'yle diyalog kurmasını önlemiştir.
- Ancak Türkiye, 1963-64'ten 1973 Petrol Krizine kadar olan dönemde ise Kıbrıs Meselesi'nden dolayı Ortadoğu devletleriyle ilişkilerini iyi olmasına önem vermiştir.
- Bu amaca yönelik olarak Türkiye 1967 Arap – İsrail Savaşlarında Arap devletlerini destekleyerek Amerikan üslerinin Arap devletleri aleyhine kullanılmasını engellemiş, bu ülkelere insani yardımda bulunmuştur. 1969'da kurulan İslam Konferansı Örgütü'ne üye olarak Arap ve Ortadoğu devletleriyle ilişkilerin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.
- 1973 Petrol Krizi'yle beraber yükselen petrol fiyatları Türkiye'nin Arap ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirme ihtiyacı artırmış, özellikle bu ülkelerle ihracat yapılması için girişimler artmıştır.
- Bu dönemde son olarak Arap ülkelerinin reddettiği Camp David Antlaşması da bu devletlerle olan münasebetler çerçevesinde Türkiye tarafından reddedilmiştir.

d) Ermeni Terör Olayları ve ASALA

- 1975 yılında Lübnan'ın Beyrut şehrinde kurulan ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia) kendisini Uluslararası Devrim Hareketi'nin bir parçası olarak kabul etmekte, Türkiye ile müttefiklerini can düşmanı saymakta ve Ermeni davasının ancak, silahlı mücadeleyle çözümlenebileceği görüşünü savunmaktadır.
- Örgütün amaçları: 1915 yılında Türkiye'de meydana geldiğini iddia ettikleri " Sözde Ermeni Soykırımı'nın" Türk Devletince itirafını sağlamak, Türkiye'yi bu sözde soykırım nedeni ile tazminat ödemeye zorlamak, Türkiye'nin işgal ettiğini iddia ettikleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu yöremizdeki toprakların sözde yasal sahiplerine yani Ermenilere iadesini sağlamak ve bu maksatla:

YUMUŞAMA DÖNEMİ

- Bu topraklar üzerinde müstakil bir Ermeni devleti kurmak ve Bu toprakları Ermenistan Cumhuriyetine bağlı bir cumhuriyet haline getirmek
 - Örgüt bu amaç için ilk eylemini Dünya Kiliseler Birliği'ne yaptığı bir bombalı saldırıyla başlatmış ama terör eylemlerini daha çok Avrupa'da Türk diplomatik temsilcilerine yönelik olarak gerçekleştirmiştir.
 - Ermeni teröründe, Türkiye'deki iç huzursuzluğun zirveye çıktığı 1979 yılından itibaren büyük bir artış gözlenmeye başlanmıştır. Ermeni teröristler, 21 ülkenin 38 kentinde, 39'u silahlı, 70'i bombalı, biri de işgal şeklinde olmak üzere toplam 110 terör olayı gerçekleştirmişlerdir. Bu saldırılarda 42 diplomatımız ile 4 yabancı hayatını kaybederken, 15 Türk ve 66 yabancı uyruklu kişi de yaralanmıştır.
 - 1983 Paris Orly Havaalanı saldırısından sonra örgüt birçok ufak gruba bölünmüştür. Zamanla örgüt içi çekişmeler ve anlaşmazlıklar ortaya çıkmış, kurucularından Agop Agopyan öldürülmüş, Ermeni halkından da yeterli destek göremeyip, tarih sahnesinden çekilmiştir.
- e) Kıbrıs Meselesi ve Türk – Yunan İlişkileri**
- 1968'den sonra başlayan Kıbrıs Görüşmelerinde Rum tarafının Kıbrıs Türk halkının haklarını görmezden gelerek Türkleri azınlık statüsünde yaşatma politikası 1974'e kadar devam etmiştir.
 - Ancak 1974 senesi Türk – Yunan ilişkilerinde Kıta Sahaneliği sorunu çerçevesinde yeni bir sorun ve dönem başlattı. Türkiye'nin Çandarlı adlı araştırma gemisinin, 1974 Mayıs'ında, Ege Denizi'nin milletlerarası sularında ve Türkiye'ye göre de Türkiye'nin kıta sahanlığı içinde, petrol araştırmalarına başlaması üzerine, Yunanistan bu suların, kendisinin kıta sahanlığı içinde bulunduğu iddiası ile ortaya çıktı.
 - Yine bu dönemde adayı ilhak etmek isteyen Yunanistan'ın bu amacının önünde engel olarak gördüğü Kıbrıs Rum lideri Makarios'u, Nicos Sampson'un düzenlediği bir darbeyle düşürdü. Böylece Yunanistan Kıbrıs'a açıkça müdahale de bulunmuş oldu.
 - Sampson darbesini Türkiye, anayasa düzeninin yıkılması, gayri meşru bir idarenin kurulması ve Kıbrıs konusundaki antlaşmaların ihlali saymış ve yeni idareyi tanımadığını bildirmiştir. Keza İngiltere sert bir şekilde, yeni hükümeti tanımadığını ilan etmiştir.
 - Türkiye, Garanti Antlaşmasının 4'üncü maddesinin verdiği yetkiye dayanarak, İngiltere ile beraber Kıbrıs'a müdahale etmeye karar verdi ve Başbakan Bülent Ecevit, İngiltere hükümeti ile temas etmek üzere 17 Temmuzda Londra'ya gitti. Londra'da Başbakan Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan ile yaptığı görüşmelerden umduğunu bulamadı. İngiltere müdahaleye yanaşmadı. İngiltere'ye göre, bu hadise küçük bir hadise değildi ve Birleşmiş Milletler ile NATO'da ele alınmalıydı. Başbakan Ecevit'in, Türkiye'nin tek başına müdahalesinden söz etmesine rağmen, İngilizler buna ihtimal vermemişlerdir.
 - ABD'nin baskıları ve NATO Müzakerelerine rağmen Yunan Cuntasının Sampson'u adadan geri çekmemesi üzerine 20 Temmuz 1974 sabahı, Türk silahlı kuvvetleri, Türk jetlerinin havadan himayesinde, Girne bölgesinden Kıbrıs'a ayak basmaya başladı.
 - Lefkoşe-Girne yolu üzerinde ve Lefkoşe yakınlarındaki Gönyeli'ye de havadan indirme yapıldı. Kıbrıs ve Yunan kuvvetlerinin sert mukavemeti dolayısıyla şiddetli çarpışmalar oldu. 22 Temmuz akşamı ateşkes yürürlüğe girdiğinde Türk kuvvetleri Girne-Lefkoşe yolunu kontrol altına almışlar ve Girne kıyılarında da bir genişleme yapmışlardı.
 - 15 Temmuzdaki Sampson darbesi üzerine Güvenlik Konseyini harekete geçiren Türkiye olmuştur. Yunanistan'ın müdahalesi konusunda pek bir şey yapamayan Güvenlik Konseyi, Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma yapmaya başlaması üzerine birdenbire hareketlenmiştir. Güvenlik Konseyi, Kıbrıs hareketinin daha ilk günü, 20 Temmuzda, aldığı 353 sayılı kararlar, tarafları ateş-kese ve adadaki bütün yabancı kuvvetleri adadan çekilmeye ve bütün ülkeleri Kıbrıs'ın egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygıya davet etti.
 - Gerek Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan nezdindeki faaliyetleri neticesi, gerek Kıbrıs'taki çıkarmanın askeri durumu dolayısıyla, Türkiye, Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararını kabul ederek 22 Temmuz 1974 saat 17.00'den itibaren ateş kesti.
 - 23 Temmuz günü ise Yunan hükümeti istifa etti ve Cumhurbaşkanı Kizikis, eski başbakanlardan ve Fransa'da yaşamakta olan Constantin Karamanlis'i millî birlik hükümetini kurmak üzere Atina'ya davet etmiştir. Kıbrıs'ta da Sampson'un yerini Glafkos Klerides almıştır.
 - Türkiye, Yunanistan ve İngiltere dışişleri bakanları 25 Temmuzda Cenevre'de toplandılar ve altı günlük bir çalışmadan sonra 30 Temmuz 1974'de Cenevre Deklarasyonu denen belgeyi imzalıyarak yayınladılar. Bu Deklarasyona göre:
 - 1) 1960 Anayasa düzenini yeniden tesisi hususunda üç dışişleri bakanı mutabık kalmakla beraber, bundan önce alınması gereken bazı acil tedbirler vardır.
 - 2) Kıbrıs'ta taraflar, 31 Temmuz 1974 günü Türkiye saati ile 24.00'de kontrolleri altında buldukları alanları genişletmeyeceklerdir. Yani, bu deklarasyona göre, Kıbrıs'ta ateş-kes çizgisi, 22 Temmuz saat 17.00'deki çizgi değil, 30 Temmuz gece yarısı mevcut olan çizgidir. Çünkü, 22 Temmuzdan sonra rumların saldırıları devam ettiği için, çatışmalar yeniden devam etmiş ve Türk kuvvetleri kontrolleri altındaki alanı genişletmiştir.
 - 3) 30 Temmuz ateş-kes çizgisinde, sadece Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin kontrolü altında olacak bir güvenlik bölgesi tesis edilecektir.
 - 4) Kıbrıs rum ve Yunan kuvvetlerinin muhasarası altında olan bütün Türk bölgelerinden bu kuvvetler çekilecek ve bu Türk bölgeleri Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin koruması altına girecektir.
 - 5) Kıbrıs'ta anayasa düzeninin yeniden tesisi için üç dışişleri bakanı 8 Ağustosta Cenevre'de yeniden biraraya gelecektir. Fakat anayasa düzeni tesis edilinceye kadar, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Rauf Denktaş, 1964 Anayasası gereğince, Cumhurbaşkanı görevlerini yürütecektir. Fakat bu durum, Kıbrıs Geçici Türk Yönetiminin devamına engel olmayacaktır.
 - İkinci Cenevre Konferansı 8 Ağustosta başlamış ve 14 Ağustos sabahının erken saatlerinde hiç bir netice alamadan dağılmıştır. Zira, 30 Temmuz Deklarasyonuna rağmen, rum ve Yunan kuvvetleri, Türk bölgeleri etrafındaki muhasarayı kaldırmadıkları gibi, ateş-kese de riayet etmemişler ve çarpışmalar yine devam etmiştir.
 - Kıbrıs'ta anayasa düzenini kurma amacıyla yapılan bu ikinci toplantıda, Türk tarafı, coğrafi esasa dayalı federatif sistem'i teklif etmiştir. Mamafih, bu federatif sistem kantonlara dayalı bir federatif sistem de olabilecekti. Fakat Kıbrıs rum ve Yunan tarafının, anayasa düzeni konusunda kesin bir tavır almaktan kaçınıp, işi oyalama yoluna götürmesi ve ayrıca Kıbrıs'ta da Türklerle karşı saldırılarına devam edip, 30 Temmuz Deklarasyonuna riayet etmemeleri üzerine 2'inci Cenevre Konferansı, 14 Ağustos sabahının ilk saatlerinde Türk heyeti tarafından kesilmiştir. Yine 14 Ağustos saba-

YUMUŞAMA DÖNEMİ

hında Türk Silahlı Kuvvetleri 2'inci Kıbrıs Harekatına başlıyordu.

- 2'inci Kıbrıs Harekatı 16 Ağustos 1974 akşamı saat 19:00'dan itibaren Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aynı günlü ve 360 sayılı kararına uyarak ateş-kesi kabul etmesiyle sona erdi. İki gün içinde Türk silahlı kuvvetleri, Magusa-Lefkoşe-Lefke-Kokkina çizgisine ulaşarak adanın % 38'ini ele geçirmişlerdi.
- 2'inci Kıbrıs Harekatı, birincisinin aksine, dünya kamu oyununda Türkiye'nin aleyhine bir havanın doğmasına sebep olmuştur. 1'inci Harekat bir hukuki müdahale mahiyetinde telakki edilmesine mukabil, 2'inci Harekat bir toprak iktisabı ve bir işgal olarak telakki edilmiştir. Rumların Kıbrıs Türklerine uyguladığı zulmün görmezden gelinmiştir.
- B.M. Genel Kurulu, 1 Kasım 1974 tarih ve 3212 sayılı kararından sonra, meseleyi 1975 Kasımında da tekrar ele aldı. 1 aleyhte (Türkiye), 9 çekimsere karşı 117 lehde oyla kabul ettiği 20 Kasım 1975 tarihli ve 3395 sayılı karar, 3212 sayılı kararın hemen hemen aynısı idi. Yani Türk askerinin Kıbrıs'tan çekilmesini istiyor ve adadaki her iki toplumu da, eşitlik esası üzerinden müzakerelere davet ediyordu.
- toplumlara görüşmeleri başlatan, başka bir deyişle Kıbrıs rumlarını Türk toplumu ile müzakerelere mecbur eden hadise, 13 Şubat 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşu olmuştur. Güvenlik Konseyi, 12 Mart 1975 günlü ve 367 sayılı kararında, bu kuruluşu kınamakla beraber, iki toplumu "eşitlik içinde" en kısa zamanda görüşmelere çağırıyordu.
- Toplumlara görüşmelerin ilki 28 Nisan-1 Mayıs 1975 günlerinde Viyana'da yapıldı. Bundan sonra yine Viyana'da dört toplantı yapıldı ise de, yine herhangi bir netice elde edilemedi. KTFD Başkanı Rauf Denktaş'ın teklifi üzerine, 27 Ocak 1977'de Denktaş-Makarios zirve toplantısı yapıldı. Bu toplantıyı, 12 Şubat 1977'de ikinci bir zirve toplantısı takip etti.
- Bu ikinci zirveye B.M. Genel Sekreteri Kurt Waldheim de iştirak etti ve onun da uzlaştırma çabaları ile 12 Şubat 1977'de Denktaş ile Makarios arasında dört maddelik bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşmada iki temel unsur vardır. Biri, iki topluma dayalı "federal bir cumhuriyet" esası kabul edilmiştir. Devletin yapısı ve anayasa sistemi, hep bu federal sistem esasına dayanılmak suretiyle müzakere edilecektir. İkinci unsur ise, toprak düzenlemesinin, ekonomik yeterlik veya verimlilik ve toprak mülkiyeti prensiplerine göre yapılacağıdır.
- Taraflar arasında tıkanan görüşmeleri tekrar canlandırmak amacıyla bu defa ABD Türk ve Yunan taraflarına bir plan sunmuştur. Ancak bu plan hem Türk hem de Rum tarafını memnun etmediği için kabul görmüştür.
- Bundan sonra toplumlara görüşmeler Lefkoşe'de ve B.M. Genel Sekreterinin özel temsilcisi Peres de Cuellar gözetiminde yapılmaya başlandı. Bu görüşmeler de yürümedi. Anlaşmalara rağmen, tarafların görüşlerini bir noktada toplamak yine mümkün olmadı. Durum bu safhada iken Türkiye'de 12 Eylül 1980'de rejim değişikliği oldu ve toplumlara görüşmelerde duraklamalar meydana geldi.
- Daha sonra, 5 Ağustos 1981'de Kıbrıs-Türk toplumu hem toprak ve hem de anayasa hakkındaki tekliflerini ihtiva eden "paket"i Rum tarafına verdi. Fakat 18 Ekim 1981'de Yunanistan'da yapılan genel seçimler sonunda sosyalist Pasok partisinin iktidara gelmesi ve Papandreu'nun başbakanlığı ile bir yandan Türk-Yunan münasebetleri bir gerginlik içine girerken, Kıb-

rıs meselesi ve toplumlara görüşmeler de bir isteksizlik ve yavaşlama içine girdi.

G) TÜRKİYE'DE MEYDANA GELEN ÖNEMLİ GELİŞMELER

a) Siyasi Gelişmeler

- 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'ne ve 1961 Anayasasına Soğuk Savaş döneminde değinilmiştir.
- Kurucu Meclisin çalışmalara başlamasından sonra 12 Ocak 1961'de Milli Birlik Komitesi siyasi partilerin kurulmasına izin vermiş ancak mahkeme kararıyla kapatılan Demokrat Parti lehine propaganda yapılması yasaklanmıştır.
- 11 Şubat'ta Ragıp Gümüşpala başkanlığında Adalet Partisi(AP), Ekrem Alican başkanlığında Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Kemal Türkler ve Rıza Kuas önderliğinde Türkiye İşçi Partisi (TİP) kuruldu.
- 27 Mayıs 1961'de yeni anayasa yapılan referandumla %60.4 oy alarak kabul edildi.
- 15 Ekim 1961'de yapılan seçimlerde Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi oyların % 62'sini alarak 277 milletvekili çıkarmışlardır. Cumhuriyet Halk Partisi ise 173 milletvekili çıkarmıştır. 25 Ekim 1961'de 12. dönem TBMM toplandı ve askeri rejim sona erdi.
- 26 Ekim 1961'de yapılan seçimle tek aday Cemal Gürsel cumhurbaşkanlığına getirildi.
- Seçimlerden sonra cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilen CHP lideri İsmet İnönü AP ile anlaşarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk koalisyon hükümetini kurdu.
- 1962'de siyasi çekişmelerin sonucu olarak CHP-AP koalisyon hükümeti dağıldı. Yerine AP'nin dışındaki meclisteki tüm partilerin katılımıyla yeni bir koalisyon hükümeti kuruldu.
- 17 Kasım 1963'te yapılan mahalli seçimlerin ardından YTP ve Cumhuriyetçi Millet ve Köylü Partisi (CMKP) hükümetten çekilmiş, İnönü CHP ve bağımsız milletvekilleriyle yeni bir hükümet kurmuştu.
- 1965'te AP lideri Süleyman Demirel'in çabalarıyla Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında yeni bir koalisyon hükümeti kuruldu.
- Bu dönemde AP ile TİP arasındaki sosyal ve gelir dağılımında adaletin sağlanması konularındaki tartışmalar giderek daha da büyüdü.

I. 1965 Erken Genel Seçimler ve AP iktidarı

- Bu tartışmalarla girilen 10 Ekim 1965 Erken Genel Seçimlerinde AP %52.87 oranlık oyla 240 milletvekili, CHP %28.75 oranla 134 milletvekili, MP %6.16 oranla 31 milletvekili, CMKP %2.24 oranla 11 milletvekili, YTP % 3.72 oranla 19 milletvekili, TİP %2.97 oranla 15 milletvekili çıkararak meclise girmeye hak kazanmıştır.
- AP iktidara gelirken yeni bir seçim kanunu, basın suçlarının affı, özel sektörün ve yabancı sermayenin desteklenmesi gibi vaatlerle iktidara gelmişti. Ancak bu dönemde NATO'nun Türkiye'yi koruyup korumayacağı tartışmaları, işçi ve öğrenci hareketleri giderek yoğunlaşmaya başlamıştı.
- Cemal Gürsel'in hastalığı sebebiyle cumhurbaşkanı seçimleri yapılmış 28 Mart 1966 yılında **Cevdet Sunay** Türkiye Cumhuriyeti'nin 5. cumhurbaşkanı olarak görev yapmaya başlamıştı.
- Öğrenci hareketlerinin giderek büyümesi ve siyasal çatışmaların artması üzerine hükümet: Millet'in bütünlüğünü tehlikeye düşürecek yayıncı yapan, sınıf mücadelesini öne çıkaran, din, ırk veya bölgeye dayalı farklılıkları öne çıkararak ayrımcılık yapanlara ceza

YUMUŞAMA DÖNEMİ

verilmesini öngören " Anayasa Nizamını Koruma Kanunu Tasarısı"nı meclise sundu.

- Grevlerin ve öğrenci çatışmalarının arttığı bu ortamda yapılan **1969 Seçimlerinde** halkın ancak %64.35'i oy kullanmış, AP iktidarı oy kaybetmesine rağmen milletvekili sayısını artırmayı başarmıştı.
- Bu dönemde hükümetin Türk Lirasının değerini %66 oranında düşürmesiyle birlikte enflasyonunda en az bu oranda artması hükümete karşı tepkileri artırdı.
- 23 Ocak 1970'de imzalanan bir protokol ile Türkiye'nin Avrupa Ortak Pazarı'na üye olması 22 yıllık bir geçiş sürecine bağlandı.
- Ekonomik çalkantıların, işçi grevlerinin artması ve sağ-sol çekişmesine dayalı öğrenci olaylarının yoğunlaşmasına karşı hükümetin tutumundan rahatsız olan üst düzey askeri yetkililer 11 Mart 1971'de Yüksek Askeri Şurayı toplamış ve bir muhtıra yayınlamıştır. Bu muhtıradaki " Parlamento ve hükümetin tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdun anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokulduğu" tespiti yapılmıştır.

b) Ekonomik Gelişmeler

- 1960'da Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasından sonra planlı ekonomiye girme çabaları başlamış, 1962 yılında yapılan bir yıllık ekonomi planının başarıya ulaşması üzerine beş yıllık kalkınma planları hazırlanmaya başlamıştır.
- 1963-1967 yılları arasındaki Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile 1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ekonomik ve siyasi bunalımların sonunda istikrarlı bir büyüme hızı ve kalkınma sağlanması amacıyla 15 yıllık bir perspektif içinde hazırlanmıştır. Bu 15 yıllık perspektif içinde başlıca hedefler şöyle sıralanabilir: Yılda yüzde 7'lik bir büyüme sağlanması, istihdam sorununun çözümlenmesi, dış ödemeler dengesinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, her alanda yeterli sayıda ve üstün nitelikli bilim adamı ve teknik eleman yetiştirilmesi, bu hedeflerin sosyal adalet ilkesiyle uyumlu bir biçimde sağlanması.
- 1970'lerin sonuna doğru ulusal tasarruflar ve yatırımlar arasındaki uçurum genişlemiştir. İthalat, durgun ihracat karşısında hızla büyümüştür. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin dengesi çarpıcı bir şekilde bozulmuştur. Bunun sonucunda bütçe açığı büyümüş ve enflasyonda hızlı bir artış olmuştur. Cari işlemler dengesi önemli ölçüde açık vermiştir. Bu açık, 1977'de GSMH'nin yüzde 8'ine ve döviz gelirlerinin yüzde 92'sine ulaşmıştır. Bu açıklar özel yabancı sermaye ve rezervlerle finanse edilmiştir. Fakat bu finansman şekli, dış borçların artması, borçlanma yapısının bozulması ve konvertibl (çevrilgen) döviz rezervlerinin azalması şeklinde üç alanda kötüleşmeye neden olmuştur. Bu ekonomik dengesizlikler sonucunda 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları alınmıştır. Bu kararlarda:
 - %32,7 oranında devalüasyon (kur ayarlaması) yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidilmiş,
 - Devletin ekonomideki payını küçülten önlemler alınmış,
 - KİT'lerdeki uygulamaya paralel olarak tarım ürünleri destekleme alımları sınırlandırılmış,
 - Gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırılmış,
 - Dış ticaret serbestleştirilmiş, yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmiş, kar transferlerine kolaylık sağlanmış,
 - Yurtdışı müteahhlik hizmetleri desteklenmiştir.
 - İthalat kademeli olarak libere edilmiş, ihracat; vergi iadesi, düşük faizli kredi, imalatçı ihracatçılara ithal

girdide gümrük muafiyeti, sektörlere göre farklılaşan teşvik sistemi ile teşvik edilmiştir.

c) 12 Eylül Askeri Müdahalesi

- 1979 ve 80 yıllarında çok sayıda siyasi amaçlı faili meçhul cinayetlerin gerçekleşmesi (Abdi İpekçi, Nihat Erim, Fikret Ünsal, Mürsel Karataş ...)
- TBMM'de birçok turun ardından yeni bir cumhurbaşkanı seçilememesi
- Konya'da şeriat içerikli Kudüs Mitinginin yapılması
- Dış ticaret açığındaki artış, döviz darboğazı, işsizlik ve ekonomik sıkıntıların giderek artması
- Sağ-sol gerginliğine dayanan siyasi ve toplumsal şiddet olaylarının yoğunlaşması gibi gelişmeler Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren liderliğindeki Ordu mensuplarının 12 Eylül 1980 günü devlet yönetimine el koyması sonucunu doğurmuştur.
- Bu müdahale ile Süleyman Demirel'in Başbakan'ı olduğu hükümet görevden alındı, Türkiye Büyük Millet Meclisi lağvedildi, 1970 sonrasında değiştirilen 1961 Anayasası tamamen rafa kaldırıldı ve Türkiye siyasetinin yeniden tasarlandığı bir askeri dönem başladı. Bu dönem yaklaşık dokuz yıl sürdü. 12 Eylül 1980 ardından partiler lağvedildi, parti liderleri önce askeri üslerde gözetim altında tutuldu, ardından yargılandı. Bu durum, siyasi partilerin sürekliliği konusunda tarihsel sorunlar yaşayan Türkiye'de siyasi temsilin demokratikleşmesi önünde yeni bir engel oluşturdu.

d) 1982 Anayasası

- 18 Ekim 1982 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 7 Kasım 1982'de yapılan halkoylamasına katılan %91,3 oranında seçmenlerin %82,7'si "evet" %8,6'sı "hayır" oyu kullanmıştır.
- Anayasada devlet, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlanmaktadır. Devletin şeklini, dilini, başkentini ve rejimin temel özelliklerini belirleyen ilk üç madde 4. maddede belirtildiği üzere değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez. Egemenlik TBMM bünyesinde vücut bulur ve kayıtsız şartsız milletindir (md.6). İlk üç maddede laiklik, sosyal eşitlik, kanun önünde eşitlik, cumhuriyet idaresi ve ülkenin bölünmez varlığı konu edilmektedir. Ayrıca yasama, yürütme ve yargı arasında yatay manada bir denklik yaratılmış ve bu üç erk birbirinden kesin çizgilerle olmasa da ayrılmıştır.
- Yasama yetkisi Türk Milleti adına TBMM'nindir ve bu yetki devredilemez (md.7) TBMM için 61 sisteminin getirdiği çift kanatlı parlamento sistemi terk edilmiş meclis tek çatı altında birleştirilmiştir.
- Yürütme yetkisi ise aynı zamanda devletin başı olan Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'na verilmiştir (md.8). Yargı yetkisi ise yine Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

e) 1961 ve 1982 Anayasalarının Karşılaştırılması

- Her iki anayasanın da askeri müdahale sonucunda kabul edilmesi
- Her iki anayasanın da bir tarafı asker bir tarafı sivil kesimce oluşturulması (1961 Milli Birlik Komitesi – Temsilciler Meclisi, 1982 Milli Güvenlik Konseyi - Danışma Meclisi)
- İki anayasanın da halkoyuna sunularak kabul edilmesi
- her iki anayasayı hazırlayan sivil kesimin hükümet kurma ve bakanları düşürme yetkisinin olmaması ve seçimle değil atamayla iş başına gelmesi

iki anayasanın benzer taraflarıdır.

- 1961 Anayasasının aksine 1982 Anayasasında anayasanın kabulüyle cumhurbaşkanlığının seçilmesi birleştirilmesi,

YUMUŞAMA DÖNEMİ

- 1982 anayasasının 1961'e daha sert olması,
- 1982 Anayasasına göre 1961 anayasası temel hak ve özgürlüklere daha fazla yer vermesi,
- 1982 Anayasasında özgürlüklere oranla devlet otoritesine daha çok önem verilmesi

iki anayasanın farklı taraflarıdır.

f) Siyasi Partilerin Kurulması

- Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren ve Kuvvet Komutanları tarafından oluşturulan askeri yönetim Milli Güvenlik Konseyi adı altında 1983 genel seçimine kadar Türkiye'ye ilişkin tüm kritik kararları aldı.
- 1982 Anayasası'nın kabulünden sonra 24 Nisan 1983 tarihinde yeni Siyasi Partiler Kanunu kabul edildi. Bu kanunun kabulünden sonra kapatılan eski siyasi partilerin seçimlere katılması engellendi.

g) 1983 Seçimleri

- 6 Kasım 1983 genel seçimine, kapatılan eski siyasi partilerin hiçbiri katılmadı. Milli Güvenlik Konseyi'nin izin verdiği Anavatan Partisi, Halkçı Parti ve Milliyetçi Demokrasi Partisi seçimlere katılabildi. Yapılan genel seçimleri Anavatan Partisi kazandı, Halkçı Parti ikinci ve Milliyetçi Demokrasi Partisi de sürpriz bir şekilde üçüncü oldu.
- Seçimlerden sonra milletvekillerinin parti değiştirmeleri sonucunda Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrasi Partisi de meclise girdi. Daha sonra alınan başarısız seçim sonuçları nedeniyle Milliyetçi Demokrasi Partisi kendisini feshetti, Halkçı Parti ise Sosyal Demokrasi Partisi ile birleşerek Sosyal demokrat Halkçı Parti'yi kurdu.
- 13 Aralık 1983'te Anavatan Partisi Başkanı Turgut Özal hükümeti kurdu.

h) Türkiye'de Meydana Gelen Diğer Önemli Gelişmeler

- 31 Ocak 1968'de TRT, ilk tv yayınına başladı. Zamanla renkli tv yayınlarının başlaması, her eve bir televizyonun girmesi sosyal ve kültürel değişimlere yol açtı.
- 1950'li yılların sonunda başlayan Avrupa'ya özellikle Almanya'ya yapılan işçi göçleri 1960'lı yıllarda yoğunluk kazandı. Zamanla bu işçilerin sayısı 3 milyonu buldu.